



Νεωκορία

Περίληψη :

Νεωκορία ονομαζόταν το προνόμιο της κατασκευής ναού αφιερωμένου στην αυτοκρατορική λατρεία, το οποίο παραχωρούσε ο Ρωμαίος αυτοκράτορας στις πόλεις. Ο θεσμός γνώρισε ιδιαίτερη διάδοση στη Μικρά Ασία.

Χρονολόγηση

Ρωμαϊκή περίοδος

Γεωγραφικός εντοπισμός

Μικρά Ασία

1. Ο θεσμός

Ο θεσμός της νεωκορίας ήταν άμεσα συνδεδεμένος με την επαρχιακή [αυτοκρατορική λατρεία](#) των πόλεων στο ανατολικό τμήμα της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, και ιδιαίτερα αυτών της [επαρχίας της Ασίας](#).¹

Τον τίτλο της νεωκόρου ή, πιο συγκεκριμένα, της νεωκόρου των Σεβαστών έφεραν οι πόλεις οι οποίες είχαν λάβει επίσημα από τον αυτοκράτορα το προνόμιο να κατασκευάσουν επαρχιακό αυτοκρατορικό ναό.² Οι πόλεις μπορούσαν να ονομαστούν νεωκόροι περισσότερες από μία φορές, ανάλογα με τον αριθμό των ναών που κατασκεύαζαν. Η νεωκορία ήταν προνόμιο των ελεύθερων πόλεων, γι' αυτό και απουσιάζει από την τιτλοφορία της [Αφροδισιάδος](#). Εκτός από την κατασκευή του ναού, ο οποίος σε ορισμένες περιπτώσεις χρησίμευε και ως τόπος συνεδριάσεων του Κοινού της επαρχίας, η ανάληψη της νεωκορίας από μια πόλη συμπεριλάμβανε την οργάνωση όλων των εορταστικών εκδηλώσεων της αυτοκρατορικής λατρείας (θυσίες και αγώνες).

Η επαρχιακή λατρεία δε συμπίπτει πάντοτε με τη νεωκορία. Αυτό σημαίνει ότι δεν είχαν τιμηθεί με τον τίτλο όλες οι πόλεις που είχαν διοργανώσει επαρχιακή αυτοκρατορική λατρεία. Παράλληλα οι επαρχίες περιλάμβαναν πολλά Κοινά και, συνεπώς, πολλές πόλεις ήταν επιφορτισμένες με τη νεωκορία. Μέσα σε αυτό το πολυσχιδές οργανωτικό πλαίσιο γίνεται κατανοητή και η ποικιλία των τίτλων των επαρχιακών αρχιερέων: αρχιερέυς Ασίας, [ασιάρχης](#) του ναού (ή των ναών) εν... (και το όνομα της πόλης) κτλ. Αυτοί ήταν οι ανώτατοι άρχοντες των κοινών των πόλεων και οι κατεξοχήν υπεύθυνοι για τη φύλαξη του επαρχιακού ναού.³

2. Ο αγώνας για τον τίτλο

Μολονότι η πρωτοβουλία της υποβολής υποψηφιότητας για τον τίτλο της νεωκόρου προερχόταν από την ίδια την πόλη, η απόδοσή του εξαρτιόταν από τον αυτοκράτορα.⁴ Τον τίτλο της νεωκόρου, όπως και άλλους,⁵ διεκδικούσαν με ζήλο οι σημαντικότερες πόλεις της Μικράς Ασίας, οι έριδες των οποίων εκφράστηκαν όταν ιδρύθηκε και οργανώθηκε σταδιακά η αυτοκρατορική λατρεία. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα των συνθηκών απόδοσης της πρώτης νεωκορίας της [Σμύρνης](#) για την κατασκευή ναού προς τιμήν του [Τιβερίου](#), της Λιβίας και της ρωμαϊκής [συγκλήτου](#).

Οι πόλεις της Μικράς Ασίας πρότειναν στη ρωμαϊκή εξουσία να κατασκευάσουν ναό ευχαριστώντας έτσι για την έγκριση καταδικαστικής απόφασης εναντίον του ανθυπάτου Γαΐου Σιλανού και του επιτρόπου Λουκιλίου Καπίτωνος, τους οποίους είχαν προσαγάγει στη δικαιοσύνη για αισχροκέρδεια κατά την άσκηση των καθηκόντων τους στην επαρχία της Ασίας. Έντεκα πόλεις με πρεσβευτές τους περισσότερο διακεκριμένους πολίτες τους, κυρίως ρήτορες και φιλοσόφους, διεκδίκησαν για αρκετό καιρό ενώπιον του αυτοκράτορα και της συγκλήτου το δικαίωμα να κατασκευάσουν το δεύτερο επαρχιακό ναό της Ασίας, επικαλούμενες κυρίως την αρχαιότητα και τον πλούτο της πόλης και το ιστορικό των καλών σχέσεων που διατηρούσαν τους δύο τελευταίους αιώνες με τη ρωμαϊκή εξουσία.



Νεωκορία

Έπειτα από τον επίπονο αυτό αγώνα το δικαίωμα δόθηκε τελικά στη Σμύρνη, η οποία εξάλλου ήταν η πρώτη ελληνική πόλη που έχτισε ναό της Ρώμης στις αρχές του 2ου αι. π.Χ.⁶ Τα κίνητρα των πόλεων ήταν ποικίλα. Η θέσπιση της επίσημης αυτοκρατορικής λατρείας επιτάχυνε την οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική τους εξέλιξη. Καινούριες λειτουργίες δημιουργούνταν, τη χρηματοδότηση των οποίων αναλάμβαναν πλούσιοι πολίτες, που με τον τρόπο αυτό τους δινόταν η ευκαιρία να δείξουν τη γενναιοδωρία τους. Η οικονομία της πόλης βελτιωνόταν σημαντικά με την εξαίρεσή της από φόρους, αλλά και με τα έσοδα από τους αγώνες, ενώ και η όψη της άλλαζε εξαιτίας των νεότευκτων οικοδομημάτων. Η ίδια η πόλη γινόταν το πολιτικό και θρησκευτικό κέντρο της Ασίας και έβρισκε προσφορότερους τρόπους προσέγγισης και ανάπτυξης προσωπικών σχέσεων με τη ρωμαϊκή εξουσία και ιδιαίτερα με τον αυτοκράτορα.⁷

3. Οι νεωκόροι πόλεις

Μολονότι επαρχιακοί ναοί υπήρχαν από την εποχή του [Αυγούστου](#), ο τίτλος της νεωκόρου απαντά στις νομισματικές και επιγραφικές πηγές από το τέλος του 1ου ή τις αρχές του 2ου αι. μ.Χ.

3.1. Πέργαμον

Η πρώτη πόλη της επαρχίας της Ασίας η οποία έχτισε επαρχιακό ναό προς τιμήν του Αυγούστου και της Ρώμης ήταν το [Πέργαμον](#) το 29 π.Χ. Η απόφαση του [Τραϊανού](#) να της επιτρέψει την κατασκευή ενός δεύτερου ναού, το 114 μ.Χ., εγκαινίασε την πρακτική των διαδοχικών νεωκοριών μιας πόλης. Ο ναός αφιερώθηκε στον Τραϊανό ως Δία Φίλιο, κατά το παράδειγμα ίσως του πρώτου ναού της, ο οποίος ήταν αφιερωμένος στην κοινή λατρεία του Αυγούστου και της Ρώμης. Η τρίτη της νεωκορία τοποθετείται, σύμφωνα με νομισματικές μαρτυρίες, μετά το θάνατο του Γέτα (212 μ.Χ.), αφού σε νομίσματα της πόλης επί της βασιλείας του [Καρακάλλα](#) (211-217) αναπαριστώνται τρεις ναοί.⁸

3.2. Σμύρνη

Ο πρώτος επαρχιακός αυτοκρατορικός ναός της Σμύρνης χτίστηκε προς τιμήν του Τιβερίου, της Λιβίας και της ρωμαϊκής συγκλήτου. Η Σμύρνη ήταν η πρώτη πόλη που έκοψε νομίσματα ειδικά για τον τίτλο αυτό την εποχή του [Δομιτιανού](#) (81-96), στα οποία υπάρχει η προσωποποίηση της πόλης ως [Αμαζόνας](#) που φέρει το ναό, δηλαδή η πόλη ως νεωκόρος. Ο [Αδριανός](#) (117-138) θα αποδώσει για δεύτερη φορά τον τίτλο της νεωκόρου στην πόλη χάρη στην παρέμβαση και το ρόλο του ρήτορα Πολέμωνος. Τρίτη φορά νεωκόρος θα ονομαστεί επί Καρακάλλα (περ. το 212-214), ο οποίος πιθανόν να λατρεύτηκε μαζί με τη Ρώμη (σύνναος), κατά το παράδειγμα του Τραϊανού και του Διός Φιλίου στην ίδια πόλη και του Αυγούστου και της Ρώμης στο Πέργαμον.⁹

3.3. Μίλητος

Η θρησκευτική ζωή της [Μιλήτου](#), η οποία απέκτησε για πρώτη φορά τη νεωκορία επί [Καλιγούλα](#) (37-41), χαρακτηριζόταν από δύο μεγάλες λατρείες, του [Απόλλωνος Δελφινίου](#) και του [Απόλλωνος Διδυμέως](#). Έχει διατυπωθεί η υπόθεση, χωρίς όμως και να μπορεί να αποδειχθεί με τα μέχρι σήμερα αρχαιολογικά δεδομένα, ότι ο ναός της πρώτης νεωκορίας της ήταν το Διδυμαίον. Η επαρχιακή λατρεία της Μιλήτου δε διήρκεσε για πολύ, γιατί ο θάνατος του Καλιγούλα, και η *damnatio memoriae* που τον ακολούθησε, έθεσε τέλος στη νεωκορία αυτή. Η αποκατάσταση του τίτλου της νεωκόρου πρέπει να έγινε από τον [Κόμμοδο](#) (180-192), ενώ η δεύτερη επίσημη νεωκορία της πόλης δόθηκε από τον Ηλιογάβαλο (218-222), την οποία και πάλι έχασε εξαιτίας της *damnatio memoriae* του αυτοκράτορα επί Σεβήρου Αλεξάνδρου. Την ίδια εποχή και για τον ίδιο λόγο χάνουν επίσης τις νεωκορίες τους οι πόλεις [Εφεσος](#), [Νικομήδεια](#), [Σάρδεις](#) και [Κύζικος](#).¹⁰

3.4. Έφεσος

Η Έφεσος απέκτησε τέσσερις νεωκορίες, από τις οποίες οι τρεις ήταν αυτοκρατορικές και η μία της [Αρτέμιδος](#). Ο πρώτος ναός της Εφέσου κατασκευάστηκε το 29 π.Χ. και αφιερώθηκε στον αποθεωμένο [Καίσαρα](#) και στη θεά Ρώμη. Η πόλη έλαβε τον τίτλο της νεωκόρου για δεύτερη φορά επί Δομιτιανού (81-96) ή Αδριανού (117-138) και για τρίτη φορά μετά το θάνατο



Νεωκορία

του Γέτα. Η αιτία για την ανάκληση της παλαιότερης νεωκορίας της Αρτέμιδος στην Έφεσο πρέπει να αναζητηθεί στον ανταγωνισμό με τις άλλες πόλεις της Μικράς Ασίας. Επί Καρακάλλα το Πέργαμον και η Σμύρνη είχαν ήδη λάβει την τρίτη αυτοκρατορική νεωκορία τους, ενώ η Έφεσος είχε χάσει τη δική της εξαιτίας της *damnatio memoriae* του Γέτα (212). Με την παρέμβαση της αυτοκράτειρας Ιουλίας Δόμνας η πόλη έλαβε το δικαίωμα να τιτλοφορείται τρεις φορές νεωκόρος ή δύο νεωκόρος των Σεβαστών και μία της Αρτέμιδος, όπως φαίνεται και στα νομίσματα της εποχής. Την τέταρτη νεωκορία έλαβε επί Ηλιογάβαλου, την οποία έχασε εξαιτίας της *damnatio memoriae* του αυτοκράτορα, για να την επανακτήσει επί Βαλεριανού.¹¹

3.5. Άλλες νεωκόροι πόλεις

Το 2ο αιώνα τιμήθηκαν με τον τίτλο της νεωκόρου οι Σάρδεις, πόλη η οποία σε επιγραφή του 5ου αιώνα κάνει ακόμη μνεία του τίτλου αυτού,¹² η Κύζικος¹³ και άλλες. Κατά τον 3ο αιώνα τιμήθηκαν με τον ίδιο τίτλο οι [Τράλλεις](#) της [Καρίας](#), η [Φιλαδέλφεια](#) της [Λυκίας](#), η [Ιεράπολις της Φρυγίας](#), η [Μαγνησία στο Μαϊάνδρο](#) κ.ά. Όσον αφορά τις άλλες επαρχίες της Μικράς Ασίας νεωκόροι έγιναν στην [επαρχία του Πόντου-Βιθυνίας](#) οι πόλεις Νικομήδεια, [Νίκαια](#) και [Ηράκλεια](#), στην [επαρχία της Γαλατίας](#) η [Άγκυρα](#), στην [επαρχία της Λυκίας-Παμφυλίας](#) οι πόλεις [Πέργη](#), [Σίδη](#) (6 φορές, αλλά όχι όλες αυτοκρατορικές) και [Άσπενδος](#), στην επαρχία του Πόντου-Καπαδοκίας οι πόλεις [Αμάσεια](#), [Νεοκαισάρεια](#) και [Καισάρεια](#), στην [επαρχία της Κιλικίας](#) οι πόλεις [Ταρσός](#), [Ανάζαρβος](#) και Αιγαίες και στην επαρχία της Συρίας-Παλαιστίνης η Νεάπολις.¹⁴

1. Με εξαίρεση τη Θράκη, τη Μακεδονία και την Ήπειρο, ο θεσμός δεν απαντά στην κυρίως Ελλάδα ούτε και στην υπόλοιπη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία.
2. Ο τίτλος νεωκόρος είναι βέβαια παλαιότερος από τη ρωμαϊκή κυριαρχία στη Μικρά Ασία και δήλωνε ότι και σήμερα, δηλαδή ένα πρόσωπο υπεύθυνο για τη συντήρηση του ναού.
3. Collas-Heddeland, E., *Néocorie impériale. De la rivalité à la primauté* (Diss. Université Paris IV 1993), σελ. 195-230· Rossner, M., “Asiarchen und Archiereis Asias”, *Studia Classica* 16 (1974), σελ. 101-142· Kearsley, R.A., “Asiarchs, Archiereis, and the Archieriai of Asia”, *GRBS* 27 (1986), σελ. 183-192· Friesen, S.J., *Twice Neokoros. Ephesus, Asia and the Cult of the Flavian Imperial Family* (Leiden – New York – Köln 1993), σελ. 152-158· Campanile, M.D., *I sacerdoti del koinon d’Asia (I sec. a.C.-III sec. d.C.). Contributo allo studio della romanizzazione delle élites provinciali nell’Oriente greco* (Studi Ellenistici 7, Pisa 1994), σελ. 25-27.
4. Price, S.R.F., *Rituals and Power. The Roman imperial Cult in Asia Minor* (Cambridge 1998), σελ. 64-67 και 72-73.
5. Οι πιο σημαντικοί ήταν αυτοί της μητροπόλεως, της πρώτης της Ασίας, της ασύλου κτλ.
6. Friesen, S.J., *Twice Neokoros. Ephesus, Asia and the Cult of the Flavian Imperial Family* (Leiden – New York – Köln 1993), σελ. 15-21· Collas-Heddeland, E., *Néocorie impériale. De la rivalité à la primauté* (Diss. Université Paris IV 1993), σελ. 40-50.
7. Friesen, S.J., *Twice Neokoros. Ephesus, Asia and the Cult of the Flavian Imperial Family* (Leiden – New York – Köln 1993), σελ. 142-168.
8. Ο πρώτος ναός δεν έχει βρεθεί και δεν μπορεί να προσδιοριστεί τοπογραφικά. Είναι γνωστός από νομίσματα της εποχής του Αυγούστου (20-18 π.Χ.), τα οποία τον απεικονίζουν ως εξάστυλο κορινθιακού ρυθμού και υπερυψωμένο σε 5 βαθμίδες. Collas-Heddeland, E., *Néocorie impériale. De la rivalité à la primauté* (Diss. Université Paris IV 1993), σελ. 26-39· Friesen, S.J., *Twice Neokoros. Ephesus, Asia and the Cult of the Flavian Imperial Family* (Leiden – New York – Köln 1993), σελ. 7-15.
9. Collas-Heddeland, E., *Néocorie impériale. De la rivalité à la primauté* (Diss. Université Paris IV 1993), σελ. 40-50· Friesen, S.J., *Twice Neokoros. Ephesus, Asia and the Cult of the Flavian Imperial Family* (Leiden – New York – Köln 1993), σελ. 15-21.
10. Robert, L., “Le culte de Caligula à Milet et la province d’Asie”, *Hellenica* VII (Paris 1949), σελ. 206-238· Collas-Heddeland, E., *Néocorie impériale: de la rivalité à la primauté* (Diss. Université Paris IV 1993), σελ. 51-57· Friesen, S.J., *Twice Neokoros. Ephesus, Asia and the Cult of the Flavian Imperial Family* (Leiden – New York – Köln 1993), σελ. 21-26.



Νεωκορία

11. O Friesen, S.J., *Twice Neokoros. Ephesus, Asia and the Cult of the Flavian Imperial Family* (Leiden – New York – Köln 1993), θεωρεί ότι η πόλη ονομάστηκε νεωκόρος από το Δομιτιανό. Αντίθετα η Collas-Heddeland, E., *Néocorie impériale. De la rivalité à la primauté* (Diss. Université Paris IV 1993), σελ. 58-74, προτιμά τη χρονολόγηση επί Αδριανού.
12. Collas-Heddeland, E., *Néocorie impériale. De la rivalité à la primauté* (Diss. Université Paris IV 1993), σελ. 75-79.
13. Collas-Heddeland, E., *Néocorie impériale. De la rivalité à la primauté* (Diss. Université Paris IV 1993), σελ. 80-85.
14. Collas-Heddeland, E., *Néocorie impériale. De la rivalité à la primauté* (Diss. Université Paris IV 1993)· Friesen, S.J., *Twice Neokoros. Ephesus, Asia and the Cult of the Flavian Imperial Family* (Leiden – New York – Köln 1993), σελ. 26.

Βιβλιογραφία :

| | |
|--|--|
| | Friesen S.J. , <i>Twice Neokoros. Ephesus, Asia and the Cult of the Flavian Imperial Family</i> , Leiden – New York – Köln 1993 |
| | Millar F. , <i>The Emperor in the Roman World (31 BC-AD 337)</i> , London 1977 |
| | Price S. , <i>Rituals and Power. The Roman Imperial Cult in Asia Minor</i> , 2, Cambridge 1998 |
| | Deininger J. , <i>Die Provinziallandtage der römischen Kaiserzeit. Von Augustus bis zum Ende des dritten Jahrhunderts n. Chr.</i> , München–Berlin 1965, Vestigia 6 |
| | Campanile M.D. , <i>I sacerdoti del koinon d'Asia (I sec. a.C.-III sec. d.C.). Contributo allo studio della romanizzazione delle élites provinciali nell'Oriente greco</i> , Pisa 1994, Studi Ellenistici 7 |
| | Harl K.W. , <i>Civic Coins and Civic Politics in the Roman East, A.D. 180-275</i> , Berkeley – Los Angeles 1987 |
| | Kearsley R.A. , "Asiarchs, Archiereis, and the Archiereiai of Asia", <i>GRBS</i> , 27, 1986, 183-192 |
| | Robert L. , "Le culte de Caligula à Milet et la province d'Asie", <i>Hellenica</i> , VII, 1949, 206-238 |
| | Rossner M. , "Asiarchen und Archiereis Asias", <i>Studii Clasice</i> , 16, 1974, 101-142 |
| | Burrell B. , <i>Neokoroi. Greek Cities of the Roman East</i> , Diss., Harvard University 1980 |
| | Collas-Heddeland E. , <i>Néocorie impériale. De la rivalité à la primauté</i> , Diss. Université Paris IV 1993 |
| | Sheppard A.R.R. , "Homonoia in the Greek cities of the Roman Empire", <i>AncSoc</i> , 15-17, 1984-1986, 229-252 |

Δικτυογραφία :

| | |
|---|--------------------------------------|
| | Culte provincial des empereurs, Asie |
| http://www.mediterranee-antique.info/Moyen_Orient/Chapot/PPA_43.htm | |

Γλωσσάριο :

| | |
|---|--------------------------------------|
| | damnatio memoriae, η |
| Η καταδίκη της μνήμης ενός αυτοκράτορα, εξαιτίας της κακής πολιτικής του. Οδηγούσε στην αφαίρεση των απεικονίσεων και του ονόματός του από τα | |



Νεωκορία

δημόσια κτήρια, τα μνημεία και τις επιγραφές.



σύγκλητος, η (senatus)

Το ανώτατο πολιτειακό σώμα του ρωμαϊκού κράτους. Κατά την περίοδο της Πρώτης Δημοκρατίας αποτελούσε το συμβούλιο των υπάτων, δηλαδή των ανώτατων αρχόντων του ρωμαϊκού κράτους. Αργότερα η ισχύς της αυξήθηκε και οι αρμοδιότητές της διευρύνθηκαν, με αποτέλεσμα να καταστεί το κύριο κυβερνητικό σώμα στη Ρώμη. Στους Αυτοκρατορικούς χρόνους η δύναμή της περιορίστηκε.